

sity Press for salget, og her er prisen GBP 14.95. Det vil selvfølgelig ligge anmelderen fjernt at opfordre til ulovligheder som momsunddragelse eller lignende, men man kan påpege, at det ikke er ulovligt at købe bøger, når man er i udlandet. I det foreliggende tilfælde er det ikke blot lovligt, men også klogt.

Niels Amstrup
Institut for Statskundskab

Johan P. Olsen, *Demokrati på svenska*, Stockholm: Carlson Bokförlag, 1990, 182 s.; Johan P. Olsen (red.), *Svensk demokrati i förändring*, Stockholm: Carlson Bokförlag, 1991, 261 s.

Bag disse publikationer, der indgår i serien fra den svenske magtudredning, lå oprindeligt intentionen om een samlet bog. Med udgangspunkt i den svenske regerings direktiv til »Utredning om maktfordeling och demokrati i Sverige« ville Johan P. Olsen, medlem af ledelsesgruppen for magtudredningen, skrive indledningen til en bog, hvor en række svenske politologer gav svar på spørgsmålene om »den svenska demokratins villkor samt om samhällsutvecklingen totalt set närmer sig det svenska demokratiska idealet« (Dir. 1985: 36, s. 3).

Arbejdet med denne idé og indledningen til bogen greb imidlertid om sig, og resultatet blev to bøger. En af Johan P. Olsen om »Demokrati på svenska« byggede på den oprindelige indledning og en om »Svensk demokrati i förändring«, hvor forskellige politologer forsøger at gå i dybden med en række udvalgte emner og problemstillinger i relation til det svenske demokrati og dets udvikling.

Og godt det samme. Stoffet kan så rigeligt bære to publikationer.

Selv om det er »det svenske demokrati«, der står i centrum for de to bøger og deres analyser, række de videre end som så. Analyserne af demokratiet, dets vilkår og aktuelle udvikling og forandring har en umiddelbar og høj grad af relevans i en nordisk, herunder dansk, sammenhæng. Og også i en bredere international og i en mere generel demokratiteoretisk sammenhæng er der centrale analysebidrag og »budskaber« at hente i de to publikationer.

Det er direktivet for magtudredningen og dens spørgsmål om det svenske demokrati og dets udvikling, der ligger til grund for Johan P. Olsens »indledende« bog *Demokrati på svenska*, men værket drives i høj grad af en bredere problematik, hvorom Johan P. Olsen har kredset i en række af sine andre bøger og artikler.

Ifølge Johan P. Olsen befinder de moderne, vestlige politisk demokratiske systemer og styreformer sig i en brydnings- og forandringstid. Det gælder ikke mindst de nordiske lande, hvor internationalt inspirerede »moderniseringsprogrammer« over for den offentlige sektor ikke blot sætter spørgsmålstejn ved beti-meligheden af den særlige skandinaviske form for velfærdsstatslig offentlig sektor, men også og mere grundlæggende sætter spørgsmålstejn ved de politisk demokratiske-styreformer og den politisk-demokratiske orden, som er udviklet i en

sity Press for salget, og her er prisen GBP 14.95. Det vil selvfølgelig ligge anmelderen fjernt at opfordre til ulovligheder som momsunddragelse eller lignende, men man kan påpege, at det ikke er ulovligt at købe bøger, når man er i udlandet. I det foreliggende tilfælde er det ikke blot lovligt, men også klogt.

Niels Amstrup
Institut for Statskundskab

Johan P. Olsen, *Demokrati på svenska*, Stockholm: Carlson Bokförlag, 1990, 182 s.; Johan P. Olsen (red.), *Svensk demokrati i förändring*, Stockholm: Carlson Bokförlag, 1991, 261 s.

Bag disse publikationer, der indgår i serien fra den svenske magtudredning, lå oprindeligt intentionen om een samlet bog. Med udgangspunkt i den svenske regerings direktiv til »Utredning om maktfordeling och demokrati i Sverige« ville Johan P. Olsen, medlem af ledelsesgruppen for magtudredningen, skrive indledningen til en bog, hvor en række svenske politologer gav svar på spørgsmålene om »den svenska demokratins villkor samt om samhällsutvecklingen totalt set närmer sig det svenska demokratiska idealet« (Dir. 1985: 36, s. 3).

Arbejdet med denne idé og indledningen til bogen greb imidlertid om sig, og resultatet blev to bøger. En af Johan P. Olsen om »Demokrati på svenska« byggede på den oprindelige indledning og en om »Svensk demokrati i förändring«, hvor forskellige politologer forsøger at gå i dybden med en række udvalgte emner og problemstillinger i relation til det svenske demokrati og dets udvikling.

Og godt det samme. Stoffet kan så rigeligt bære to publikationer.

Selv om det er »det svenske demokrati«, der står i centrum for de to bøger og deres analyser, række de videre end som så. Analyserne af demokratiet, dets vilkår og aktuelle udvikling og forandring har en umiddelbar og høj grad af relevans i en nordisk, herunder dansk, sammenhæng. Og også i en bredere international og i en mere generel demokratiteoretisk sammenhæng er der centrale analysebidrag og »budskaber« at hente i de to publikationer.

Det er direktivet for magtudredningen og dens spørgsmål om det svenske demokrati og dets udvikling, der ligger til grund for Johan P. Olsens »indledende« bog *Demokrati på svenska*, men værket drives i høj grad af en bredere problematik, hvorom Johan P. Olsen har kredset i en række af sine andre bøger og artikler.

Ifølge Johan P. Olsen befinder de moderne, vestlige politisk demokratiske systemer og styreformer sig i en brydnings- og forandringstid. Det gælder ikke mindst de nordiske lande, hvor internationalt inspirerede »moderniseringsprogrammer« over for den offentlige sektor ikke blot sætter spørgsmålstejn ved beti-meligheden af den særlige skandinaviske form for velfærdsstatslig offentlig sektor, men også og mere grundlæggende sætter spørgsmålstejn ved de politisk demokratiske-styreformer og den politisk-demokratiske orden, som er udviklet i en

nordisk sammenhæng. De nordiske lande befinder sig i en demokratisk-konstitutionel brydningstid. Men vel at mærke uden en hertil knyttet debat, hvor spørgsmålet om demokratiets idéindhold og dets institutionelle udformning tages op til drøftelse og nærmere afklaring. Det er en sådan nødvendig og påtrængende konstitutionel debat, Johan P. Olsen ønsker at bidrage til – og at få den politiske videnskab til at bidrage til ved at gennemtænke, analysere og forny demokratiets teoretiske grundlag. Såvel i den almindelige politiske debat som den politiske videnskab har demokratibegrebet mistet sin traditionelle moralsk-etiske og kritiske funktion. At få genoplivet denne funktion er for Johan P. Olsen en central opgave. Hvori består demokratiets normative forankring, og hvilke kriterier kan anvendes for at afgøre, om udviklingen går i retning af mere eller mindre demokrati? Hvori består demokratiets institutionelle udformning, og hvilke institutionelle og organisatoriske former bidrager til henholdsvis at befordre og svække demokratiet? Hvilke forhold og faktorer er af betydning for en demokratisk udviklingsdynamik, og hvilke muligheder er der for aktivt at skabe en sådan gennem bevidste strategiske valg og reformtiltag? At give afklarende svar på sådanne demokratiteoretiske spørgsmål er den udfordring, den politiske videnskab står overfor ifølge Johan P. Olsen.

I sin bog prøver han alene at give nogle løse rammer for besvarelsen af disse demokratiteoretiske spørgsmål.

Bogen diskuterer det politisk-demokratiske ideals indhold og betingelserne for udvikling og vedligeholdelse af en demokratisk styreform baseret på dette ideal med udgangspunkt i den grundtese, at det moderne demokratiideal i sig rummer to forskellige demokratiperspektiver – et henholdsvis »samfundscentreret« og et »individcentreret« demokratisyn. Det samfundscentrede syn tager udgangspunkt i ideen om det suveræne folk og den enkeltes rolle som borger og deltager i et politisk fællesskab mellem indbyrdes afhængige og samhørende individer med henblik på realisering af det fælles bedste. Det individcentrede demokratisyn tager udgangspunkt i ideen om det suveræne og autonome individ, der frit forfølger egne præferencer, og hvor »kollektive«, politiske beslutninger ses som en ren aggregering og udligning mellem de mange forskellige individuelle præferencer.

Spændingerne mellem og inden for disse to forskellige demokratiperspektiver afsøges nærmere ved at se på deres respektive forståelser af, hvordan »folket« afgrænses og defineres, hvordan norm- og meningsdannelsen foregår i samfundet, og hvordan sociale og økonomiske ressourcer fordeles. I forlængelse heraf behandles de to demokratiperspektivers syn på spørgsmålet om politikens organisering og institutionelle udformning, og endelig rejses spørgsmålet om demokratiske forandringsprocesser, hvor de aktuelle forandringer i det svenske politiske demokrati ses og diskuteres i lyset af fornyede, stærke spændinger mellem et individ- og et samfundscentreret syn på det politiske demokrati, dets indhold og institutionelle udformning.

Med betoningen og klargøringen af det »samfunds-« og det »individcentrede« demokratisyn som to forskelligartede perspektiver på og udgaver af det moderne demokratiske grundsyn får Johan P. Olsen stillet skarpt på en række cen-

trale spørgsmål, spændinger og dilemmaer i det politisk-demokratiske liv, dets aktuelle udvikling og forandring.

Det er nok en diskussion værd om det socialdemokratiske demokratisyn, som på afgørende vis har præget fremvæksten af efterkrigstidens form for »demokrati på svenska« uden videre lader sig karakterisere som et »samfundscentreret« demokratisyn, der nu, op gennem 1980'erne og her ved begyndelsen af 1990'erne, udfordres af et fornyet og forstærket individcentreret syn. Det socialdemokratiske demokratisyn lader sig måske snarere karakterisere som et statscentreret, kollektivistisk demokratisyn, der låner fra og på særegen vis blander elementer fra såvel et individ- som et samfundscentreret perspektiv.

Frem for en »samfundscentreret« betoning af politisk fællesskab og integration med den politiske offentlighed som det centrale medium for en politisk viljesdannelse omkring det fælles bedste, har det socialdemokratiske velfærdsstatsdemokrati i høj grad stået for fremvæksten af funktionelle, indbyrdes adskilte partioffentligheder, der har fungeret som medium for dannelsen af nok kollektive, men indbyrdes forskellige og konfligerende særinteressegrupperinger, hvor »det fælles bedste« er blevet reduceret til en mere eller mindre simpel aggregering af de mange forskellige særinteressesynspunkter. Det politiske fællesskab, den politiske identitet og solidaritet på tværs af de funktionelle særinteressegrupperinger er ikke blevet institutionelt fremmet. Og måske netop derfor – eller blandt andet derfor – er det samfundscentrerede demokratisyn blevet trængt i defensiven af et fornyet individcentreret perspektiv.

Selv om de to demokratiperspektiver således kan diskuteres som vel grove og firkantede med henblik på at indfange det socialdemokratiske, velfærdsstatslige demokratisyn, som har præget ikke blot den svenske, men også den danske og bredere nordiske demokratiudvikling i efterkrigstiden, så er det vigtigt, klargørende og perspektiverende at få dem sat over for hinanden, som det sker hos Johan P. Olsen. Og vigtigt at pege på, at en nyformulering af den politisk-demokratiske orden har brug for begge perspektiver, hvis den for demokratiet centrale balance mellem konflikt og konsensus ikke skal tippe over.

Hvis man sætter næsen op efter, at antologipublikationen *Svensk demokrati i förändring* tager tråden op fra Johan P. Olsens indledende bog, bliver man skuffet.

Hensigten med antologipublikationen er at bidrage til 1990'ernes demokrati-debat i Sverige ved at give en generel indsigt i demokratiske forandringsprocesser og ved at give kundskaber om de forandringer, Sverige og lande som Sverige er inde i. Men der gøres ikke noget forsøg på at bringe fremstillingen ind under noget fælles begrebsskema eller tilgang.

De enkelte bidrag i bogen koncentrerer sig om aspekter af betydning for demokratiet og dets udvikling og forandring, men bidragsyderne har haft frit spil, hvad angår såvel spørgsmålet om, hvad de finder vigtigt at forstå med hensyn til demokratiet og dets udvikling i Sverige, som hvad angår valg af konkret problemstilling og angrebsmåde. Det giver en samlet set ret så broget publikation.

Med afsæt i det demokratiske ideal om politisk parlamentarisk styring sætter Bo Lindensjö fokus på de problemer og begrænsninger, der knytter sig til forskel-

lige politiske styringsstrategier og -former med henblik på realisering af den politisk-parlamentariske ledelses mål om samfundsstyring.

Den demokratiteoretisk underbehandlede relation mellem forvaltning og demokrati tages op til nærmere empirisk undersøgelse af Lennart Lundquist, der ser på svenske politiske aktørers opfattelse af, hvordan forvaltningen bør organiseres for at være i overensstemmelse med de politisk demokratiske ideer.

Håkan Hydén ser på rettens rolle som hjælpemiddel for en institutionalisering af folkeviljen og argumenterer i sammenhæng hermed for en omlægning af det traditionelle, substantielt orienterede retssystem i retning af et mere procedurelt, refleksivt system.

Den historiske og strategiske etablering af det svenske interesseorganisations-system med dets mange og stærke interesseorganisationer med afgørende indflydelse på den statslige politikdannelse er emnet for Bo Rothsteins bidrag.

Michele Micheletti ser på de svenske folkebevægelsers rolle for demokratiet og peger her på deres mulighed for at spille en afgørende rolle i en demokratisk forandringsproces gennem dannelsen af en »republikansk« orienteret medborger-skabsforståelse, der forener et individ- og et samfundscentreret demokratisyn.

Vanskelighederne med at praktisere de demokratiske ideer om overensstemmelse mellem opinion og handling og om opinionens styring af de politiske handlinger i et samfund uden et bredt og stabilt værdifællesskab tages op af Nils Brunsson, der belyser de forskellige betingelser for henholdsvis opinion, »hvad der kan siges«, og handling, »hvad der kan gøres«.

Fordelingspolitik som demokratisk betingelse og som centralt historisk konflikt punkt, der synes at have fået fornyet aktualitet, er emnet for Rune Åbergs bidrag.

Thomas Bergström ser på nogle af de dilemmaer og afvejningsproblemer mellem forskellige »demokratier« og forskellige »folk«, der knytter sig til en udstrækning og intensivering af demokratiet gennem inddragelse af flere forskellige samfundsområder under demokratisk organisering og gennem tildeling af særlige demokratiske deltagelsesrettigheder til forskellige berørte grupper.

Endelig rejser Lars-Göran Stenelo spørgsmålet om de problemer for demokratiet, der opstår som følge af internationaliseringsudviklingen og de nationale demokratiers integration i supranationale kompromismiljøer og -arrangementer.

Der er her tale om en række hver for sig interessante bidrag, der alle belyser væsentlige aspekter af demokratiet og dets udvikling – ikke bare i Sverige, men mere generelt.

Spørgsmålet er dog, i hvor høj grad den brogede samling enkeltbidrag kan siges at bidrage til 1990'ernes demokratisk-konstitutionelle debat på en klagende måde. Frem for klagende bidrager samlingen måske snarere til en understregning af de mangehånde problemer og de mange forskelligartede forståelser og synsvinkler, der indgår i og er med til at komplicere den demokratiske debat. Der er, som Johan P. Olsen påpeger i sin indledning til artikelsamlingen, langt igen, inden vi har en god forståelse af demokratiet og dets forandringsprocesser, og inden der er rettet op på demokratiteoriens generelt set »bedrøvelige situation«. Det lader denne antologipublikation, dens kvaliteter til trods, ingen tvivl om.

Der er kun at håbe på, at den af Johan P. Olsen rejste udfordring til politologien om at bidrage til 1990'ernes demokratisk-konstitutionelle debat ved at gennemtænke og forny demokratiets teoretiske grundlag vil blive taget op. Der er her nok at tage fat på for en politisk videnskab, der vil noget med sig selv og det samfund, den ønsker at være en videnskab om og for.

Karin Hansen
Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning
Aalborg Universitetscenter

Signild Vallgård, *Sygehuse og sygehuspolitik i Danmark. Et bidrag til det specialiserede sygehusvæsenes historie 1930-1987*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1992, 399 s., kr. 325,00.

Formålet med afhandlingen er at analysere den ideologi eller forestillingsverden, der ligger til grund for beslutningerne om sygehusenes udvikling fra 1930-1987. Der fokuseres således på holdningerne bag beslutningsprocessen, idet det anføres, at menneskets handlinger og beslutninger er resultater af en både intellektuel og følelsesmæssig proces, der ikke kan reduceres til vilkårene for handlingerne. Ved at analysere debatterne om sygehusene blandt dem, der traf beslutningerne, det vil sige læger, politikere og embedsmænd, er ambitionen at kortlægge de forestillinger, aktørerne har om alternative handlemuligheder.

Fra en politologisk synsvinkel er et af hovedresultaterne i undersøgelsen, at de forandringer, der skete i sygehusvæsenet, blev diskuteret og artikulert, før de indtraf. Og videre, at aktørerne ikke blot legitimerede en given udvikling. »De formede den«. Bag denne konklusion ligger en af disputatsens stærkeste analyser, herunder en afdækning af debattørernes retoriske midler i sygehusdebatten, hvor en ønsket udvikling argumenteres med henvisninger til »rationalitet«, »lægeligt«, »videnskabeligt«. Begreber eller ord som på een gang kan være legitimerende, fordi ordene opfattes positivt, men også tilslørende, fordi politiske og moralske beslutninger fremstår som neutrale og utvetydige. Som aktør i sygehusvæsenet i snart 10 år nikkes genkendende til denne analyse.

En anden hovedkonklusion i afhandlingen vedrører forklaringer på den udspecialisering, der kendetegner udviklingen i sygehusvæsenet. Som bidrag til forståelse af udspecialiseringen i sygehusvæsenet kædes specialiseringen sammen med det menneskesyn og den sygdomsopfattelse, aktørerne havde. Tilhængerne af udspecialiseringen stod for et menneskesyn, hvor mennesket ses som selvstændige dele, og hvor hver del kan behandles af forskellige speciallæger. Modstanderne af specialiseringen hævdede, at mennesket var en helhed, hvilket gjorde det nødvendigt med et samlet syn på patienten, der derfor skulle behandles af en og samme læge. Debatten blev domineret af især overlægerne på de store sygehuse. Retoriske virkemidler blev også her taget i anvendelse. Der blev henvist til begreber/ord som »medicinens udvikling«, »den moderne lægevidenskabs krav mv.«